

Ondrej Marchevský – Lukáš Švaňa (eds.):

***Filozofické pokolenia: ich formovanie, vplyv a odkaz
v slovenskom a českom prostredí 20. storočia a súčasnosti***

Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity 2025, 256 s.

Iniciatíva editorov sa zamerala na zmapovanie vývoja filozofického myslenia na území Slovenska a Česka v 20. storočí. Toto historické obdobie bolo vo svojom časovom horizonte bohaté na dôležité míľniky, ktoré menili svet rapídny tempom (svetové vojny, technologické revolúcie, nárast migrácie a pod.). Špecifikum nášho československého prostredia tvoria témy marxizmu, historického materializmu, normalizácie a socializmu. Práve tie tvorili časový a historicky podmienený horizont nášho územia a ovplyvňovali výkon spoločnosti na politickej aj filozofickej úrovni. Publikácia sa však svojou úlohou nesústreďuje len na súhrn a analýzu filozofického uvažovania prevládajúceho v tomto období, ale chce prispieť k „hodnotnému posúdeniu onoho obdobia, jeho vybraných aspektov, osobných tvorivých a ideových vkladov, i pomenovať problematické miesta či formulovať výzvy pre ďalšie štúdium“ (Marchevský – Švaňa 2025, 6). Dôležitosť tohto cieľa spočíva v snahe porozumieť minulosti a reflektovať, aké základy má filozofia na našom území. Úloha tejto publikácie je krokom k reflexii doby a možným pozvaním k vlastnej sebareflexii.

Pokiaľ ide o štruktúru zborníka, ten sa delí na päť častí. Spojivom prvej časti je výber konkrétnych predstaviteľov doby, na ktorých sa ukazujú zámery samotných autorov, konkrétne Wendy Drozenovej, v príspevku *Masarykovi žáci a následovníci ve zvrtech dejín*, a Rudolfa Dupkalu, v jeho texte s názvom *K problematice indoktrinácie slovenskej filozofie v rokoch 1939 až 1989*. Menovateľom druhej časti príspevkov je tematické pole etiky, ktoré sa snažia autori posúdiť aj s jeho vplyvom na formovanie etického diskurzu po súčasnosť. Túto druhú časť otvára filozofické uvažovanie Martina Foltina, s názvom *Zlomená nádej Pražskej jari: osud etického myslenia v rokoch 1969 – 1972*, a text Jána Kalajtzidisa *Generačné posuny v evanjelickej sociálnej etike druhej polovice 20. storočia na Slovensku*. Odkaz Ľ. Štúra spája ďalšie dva príspevky, konkrétne *Štúrova kniha Slovanstvo a svet budúcnosti ako dystópia*, z pera Vasilu Gluchmana, a text od Dmytra Tomakha, s názvom *Reflexia nad Štúrovou romantickou národotvorbou v interpretácii Tibora Pichlera*. Štvrtá časť je, pokiaľ

ide o počet autorov, dvojnásobne rozsiahlejšia. Patria sem príspevky editorov (Marchevský, Švaňa), príspevok Petra Kyslana *Dva pohľady na slovenské dejiny: Vladimír Mináč a Milan Šimečka* a text od Eugena Andreanského *Filozofické cesty Františka Sisku: Kontinuita, originálnosť a logické dobrodružstvo*. Jednotiacim motívom tejto časti je snaha autorov o pohľad na postavy filozofie 20. storočia, ktoré mali výrazný vplyv aj na súčasnosť. Posledná časť obohacuje jazykovú pestrosť zborníka o príspevky v anglickom jazyku od Kristíny Bosákovej *Etela Farkašová, Mariana Szapuová, Zuzana Kiczková: The Three Graces of Slovak Feminist Philosophy and the Missing Continuity in Slovak Feminism*, a od Kataríny Podušelovej *The Slovak Critical Environmentalism*.

Z pozície čitateľa považujem za dôležité pozrieť sa na analyzované časové obdobie s vysvetlením tých udalostí, ktoré mali vplyv na uvažovanie tohto filozofického pokolenia. Prvá časť príspevkov ponúka historicko-filozofickú genézu a osvetľuje momenty v dejinách, ktoré ovplyvnili (ne)formovanie vlastnej filozofickej identity na našom území. Geopoliticky sme boli stále v područí iného pána, preto je pochopiteľné, že vlastná filozofická línia na úrovni identity je v takomto prostredí ťažko dosiahnuteľná. Veľký mysliteľ sa ale rodí postupne, rastom v prostredí, ktoré pomaly dozrieva, aby bolo schopné vytvoriť pôdu pre jeho vývoj. Ako píše vo svojom texte profesor Mihina: „V hlavnom prúde európskeho filozofovania sme sa nepohybovali nikdy, boli sme na jeho okraji, skôr v úzadí... filozofia u nás svoje korene a korene dokázala zapustiť a niektoré z nich celkom dobre rozložili svoje napospol skromné koruny“ (Mihina 2025, 12). Aj okraj je súčasťou priestoru a má svoju úlohu.

Nutnosť obsiahnuť aj etické pole zborník demonštroval v príspevkoch, ktoré sa týmito témami venujú analýzou v skúmanom časovom horizonte. A keďže v etike ide často o otázky týkajúce sa svedomia spoločnosti, táto úloha v sebe nesie potrebné napätie. Etické otázky boli v období normalizácie na úrovni jednotlivca nežiaduce, stávali sa proti idej o historickej nevyhnutnosti, spojenj s ideologickou účelnosťou. Obdobie po roku 1989 bolo možno príliš čerstvé na to, aby sa dokázalo kriticky vysporiadať s týmito udalosťami a potreba reflexie, ktorá je spomenutá v príspevkoch viacerých autorov tohto zborníka, len poukazuje na „neschopnosť spoločnosti vyrovnáť sa s vlastnou minulosťou“ (Foltin 2025, 95). Existencia tohto zborníka je však snahou o túto reflexiu. Podobne môžeme nazerať aj na líniu príspevkov venujúcich sa postave L. Štúra. Štúr rezonuje v slovenskom jazyku na poli literatúry aj filozofie. Čítanie Štúrovej knihy *Slovanstvo a svet budúcnosti* posunul Vasil Gluchman do poľa dystópie, ktorá môže nachádzať svoje naplnenie v 20. aj 21. storočí. Tomak sa vo svojom príspevku sna-

žil poukázat na ideovú kontinuitu v Štúrovom myslení, ktoré má byť, podľa Tomakhovho výkladu, jeho samostatnou interpretáciou Hegla a nie je ovplyvnené vonkajším vplyvom slavianofilov.

Príspevky v štvrtej časti zborníka sa pokúšajú reflektovať udalosti minulosti kladením otázok, ktoré rezonujú v súčasnosti, a to cez paralely, ktorým sa tematicky venujú. Filozofické pokolenie má význam nielen pre svoju osobitú jednotu času a ľudí, ktorí ho tvoria, ale aj pre pochopenie uvažovania nasledujúceho filozofického pokolenia, ktoré ním bude formované. Lebo naše filozofické „teraz“ nadväzuje na filozofické „predtým“. Túto časť zborníka považujem za najviac podnetnú pre čitateľa, pretože obsahuje otázky a pasáže, ktoré sú blízke životu súčasníka. Marchevského analýza výrazu *parovoz*, ktorý plnil v 20. storočí funkciu nástroja umožňujúceho publikáciu myšlienok, môže nachádzať aj v dnešnej slovenskej či svetovej spoločnosti rôzne paralely. Švaňova poznámka o filozofickom vývine myslenia u Šimečku, ktorý „odhalil hranice marxistického jazyka a hľadal nové výrazy pre ľudskú dôstojnosť“ (Švaňa 2025, 187), rezonuje vo forme apelu na neustálu filozofickú aktivitu. Kyslan vo svojom príspevku (s. 193 – 195) adekvátne pomenoval slovenskú mentalitu cez slová V. Mináča. Tie hovoria o našom skôr služobníckom postavení, ktoré na zmeny reaguje ako by ich malo samo vytvoriť. Kyslan poukazuje aj na koncepciu ľudských dejín M. Šimečku, ktoré sa nemusia zrkadliť len vo veľkých historických udalostiach, ale aj v každodennom živote obyčajných ľudí.

V prípade anglických textov, uzatvárajúcich zborník, ide jednak o zaujímavý pohľad na feministickú filozofiu na našom území, ktorá k nám prišla cez preklady feministických diel v 90. rokoch minulého storočia, zároveň je čitateľovi predstavený fenomén slovenského kritického environmentalizmu.

Príspevky v tomto zborníku sú pokusom o reflexiu doby, ktorá je v niektorých prípadoch stále súčasťou príbehov aj samotných autorov. Reflexia je úlohou toho, kto premýšľa. Preto môže toto filozofické uvažovanie o odkazoch a vplyvoch na filozofické pokolenia predstavovať impulz pre nasledujúce iniciatívy.

Andrea Miškocová

Andrea Miškocová
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 15
080 01 Prešov, Slovenská republika
e-mail: andrea.miskocova@unipo.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9662-5085>